

Joanna Stojer

Kryminalistyka w telewizyjnych produkcjach rozrywkowych – nadzieje i zagrożenia

Wprowadzenie

Nie ulega wątpliwości, że kryminalistyka jest dziś obecna w mediach. Szczególnie często jest pokazywana w serialach i filmach kryminalnych cieszących się dużą oglądalnością, co spowodowało spopularyzowanie kryminalistyki wśród laików.

Często jednak taka wizja kryminalistyki nie do końca odpowiada realiom¹. Trzeba postawić pytanie, czy to, co pokazuje telewizja, jest nauką, pseudonauką czy kryminalistycznym science fiction. Telewizja może bowiem tworzyć przekonanie, że kryminalistyka jest obecnie tak zaawansowaną nauką, iż lada dzień wykrywalność przestępstw będzie prawie stuprocentowa, a kryminaliści są wręcz doskonałymi ekspertami nie tylko we własnej, ale też wszystkich pokrewnych i dalszych dziedzinach nauki, ponadto dysponują najnowszą aparaturą, znają i stosują najnowsze osiągnięcia techniki, mają dostęp do baz danych zawierających nieomal wszystkie informacje².

Kryminalistyka w serialach i filmach kryminalnych – nauka, pseudonauka, science fiction?

Seriale i filmy kryminalne czerpią po trochu z nauki, pseudonauki i science fiction. Serial „CSI”³ w największym stopniu na tle innych podobnych produkcji tworzy wrażenie naukowości. Pokazuje profesjonalne laboratorium wyposażone w najlepszy sprzęt, laboranci posługują się fachowym słownictwem, buduje to aurę naukowości. S.K. Deutsch i G. Cavender nazywają ten zabieg *scientific realism*⁴. Tymczasem zdarza się, iż pokazuje się widzom *junk science*⁵. Termin ten oznacza w dosłownym tłumaczeniu „śmieciową naukę”, można go także przetłumaczyć jako pseudonaukę⁶. Przejawem pseudonauki będzie też pokazywanie rzeczywistych środków technicznych, ale nierzeczywistego ich zastosowania⁷. W zakresie używanych przez ekipę „CSI” baz danych i szybkości otrzymywania wyników badań, np. DNA, serial pokazuje często science fiction. Niemniej patrząc ogólnie i nie analizując szczegółowo, produkcje takie przedstawiają naukę.

Telewizja pokazuje również wiele produkcji popularnonaukowych dotyczących kryminalistyki, emitowa-

nych na Discovery i innych specjalistycznych stacjach⁸. Programy takie zwykle zawierają informacje poprawne merytorycznie, ale dotyczą wybranych spraw i zdarzeń, które pod jakimś względem były niezwykle i nietypowe. Produkcje telewizyjne są bowiem nastawione na wysoką oglądalność, stąd też muszą prezentować atrakcyjne treści. Widz zaś może nie dostrzegać różnicy pomiędzy nimi a „naukowymi serialami”, które operują tym samym słownictwem, pokazują takie same metody ujawniania i zabezpieczenia śladów oraz informują o takich samych ekspertyzach kryminalistycznych. Oba rodzaje produkcji są atrakcyjne wizualnie i intrygujące. Zbrodnie dobrze się ogląda w telewizji⁹, zwłaszcza gdy na tropie ich sprawców jest nowoczesna nauka¹⁰.

Skutkiem popularyzowania takiej kryminalistyki w produkcjach rozrywkowych po pierwsze może być rozczarowanie widzów, gdy w prawdziwym życiu okazuje się, że serialowa kryminalistyka to science fiction, a po drugie efekt szkoleniowy seriali kryminalnych dla przestępców.

Nadziei na rozwój kryminalistyki można zaś upatrywać w wykorzystaniu popularności tej nauki i czerpaniu inspiracji z serialowej fikcji.

Rozczarowanie możliwościami kryminalistyki

Szeroko rozumiane rozczarowanie osób pokrzywdzonych jest poważnym problemem, do którego można również zaliczyć problem rozczarowania kryminalistyką, gdy się okazuje, że ta z komisariatu czy laboratorium wcale nie jest tą pokazywaną w mass mediach. A zaczęło się od serialu „CSI: Crime Scene Investigation” i dużej oglądalności, jaką ten serial zdobył¹¹. W Stanach Zjednoczonych rozpoczęto badania nad tzw. efektem CSI. Miał on dotyczyć nierealnych wyobrażeń przysięgłych o kryminalistyce i dowodach naukowych. Tym przysięgłym, którzy byli widzami serialu „CSI”, zarzucano, iż przestali orzekać „winny”, ponieważ to, co oglądali na sali sądowej, nie było tak efektowne i efektywne jak w telewizji¹². Następnie badano, czy oglądanie seriali kryminalnych wpływa na postrzeganie dowodów naukowych (synonimem takiego dowodu stało się badanie DNA¹³), bowiem trudno było w po-

staci „twardego dowodu” udowodnić istnienie pierwotnego znaczenia efektu CSI. Prowadzone badania wykazały, że osoby oglądające „CSI” inaczej postrzegają dowody naukowe¹⁴, aczkolwiek nie wykazano, aby ten fakt przekładał się na statystyki skazań.

Obecnie funkcjonuje wiele znaczeń efektu CSI, wszystkie dotyczą oczywiście skutków prezentacji w telewizji zaawansowanej technologicznie kryminalistyki. S. Cole i R. Dioso-Villa prezentują co najmniej osiem jego znaczeń¹⁵. Wyodrębnili te funkcjonujące w literaturze, z których najważniejsze to: *strong prosecutor's effect* polegający na tym, iż przysięgli głosowaliby „winny”, gdyby nie oglądali „CSI” (pierwsze znaczenie efektu CSI); *weak prosecutor's effect* polegający na wpływie serialu na oskarżycieli mających problem z obroną dowodów naukowych „słabszych” niż w serialu; *educator's effect*, którego przejawem jest zwiększone zainteresowanie studiami z zakresu kryminalistyki; *police chief's effect* będący efektem szkoleniowym seriali dla przestępców (o czym szerzej poniżej); *victim's effect* przejawiający się w nierealnych oczekiwaniach rzeczywistych ofiar przestępstw¹⁶. Wszystkie one kładą nacisk na wyobrażenia różnych osób o kryminalistyce powstałe pod wpływem oglądania seriali kryminalnych, które nijak się mają do rzeczywistości. S. Cole i R. Dioso-Villa uważają, że tzw. efekt CSI może być spowodowany nie tyle samym serialem, co odkryciem go przez media i zainteresowaniem, które powstało wokół kultowego już serialu – *the CSI effect effect*¹⁷ (co jest kolejnym znaczeniem tego efektu!).

Zdaniem autorki istnienie efektu CSI należy rozpatrywać jako skutek dużej oglądalności seriali kryminalnych, swoistego faktu kulturowego i społecznego. E.W. Durnal tak definiuje efekt CSI: „Efekt CSI jest bardzo realny. Być może nie wpływa na przysięgłych, jednak na pewno ma wpływ na system wymiaru sprawiedliwości”¹⁸. Powstało mnóstwo opracowań dotyczących oddziaływania tego i jemu podobnych seriali. Choć trudno udowodnić, że seriale oddziałują na postępowanie karne i jego uczestników, są z całą pewnością fenomenem społecznym, o którym się dyskutuje, nie tylko w środowisku naukowym, ale również wśród laików.

Na polskim gruncie nie pojawił się dotąd tak naukowy serial jak CSI, ale powstało i ciągle powstaje wiele seriali i filmów o pracy policji. Bardzo rzadko jednak pokazuje się w nich zaawansowaną technikę kryminalistyczną. Wyniki pracy serialowych techników są pokazane nie poprzez laboratorium, ale poprzez odpowiedzi: to jego DNA czy odciski palców. Samego badania i pracy eksperta widz nie ogląda, dowiaduje się za to o kategorię wyniku takiej ekspertyzy. Produkcje polskie raczej pokazują pracę operacyjną, duże zaangażowanie policjantów w prowadzoną sprawę, szybkie

zakończenie dochodzenia lub śledztwa z powodu wykrycia sprawcy. Funkcjonariusze pracują całą dobę nad sprawą, dodatkowo angażuje się wielu policjantów, by sprawa zakończyła się sukcesem śledczych. Nic dziwnego, że przy takiej liczbie osób pracującej przy jednej sprawie radiowóz zawsze jest w tym miejscu, gdzie akurat jest potrzebny. Zatem oczekiwania polskiego społeczeństwa wobec pracy organów ścigania lepiej nazwać efektem W11. „W11 Wydział Śledczy” jest serialem produkcji polskiej cieszącym się dużą popularnością i oglądalnością¹⁹, przez co może wpływać na wyobrażenia społeczeństwa o pracy policji²⁰.

Rozczarowanie ofiar przestępstw może być wielkie, gdy okazuje się, że proces wykrywczy nie przypomina nawet w części pracy ekipy CSI i W11. Może prowadzić to do postaw roszczeniowych i negatywnego postrzegania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Osoby pracujące w organach ścigania podnoszą, że pokrzywdzeni mają wygórowane oczekiwania, żądają serialowej techniki i takiego też zaangażowania w sprawę²¹. Od polskich policjantów trudno wymagać, by pracowali jak ich serialowi koledzy po fachu.

Efekt szkoleniowy

Efekt szkoleniowy seriali kryminalnych może być niebezpieczny dla organów ścigania. Seriale i filmy kryminalne poza serialowym science fiction przekazują także wiadomości poprawne merytorycznie, które mogą być pomocne przestępcom. Na to zwracają uwagę S. Cole i R. Dioso-Villa, opisując *Police chief's effect* polegający na tym, iż seriale kryminalne mogą uczyć przestępców praktycznego wykorzystania kryminalistyki i pozwalają uniknąć kary²². Tę wiedzę można w praktyce wykorzystać w dwojaki sposób: najpierw jako inspirację co do sposobu popełnienia przestępstwa, a po drugie jako instrukcję, jak nie zostawiać śladów bądź je zacierać. Oba te aspekty mogą dotyczyć zarówno poważnych przestępstw, takich jak zabójstwa, jak i tych pospolitych typu kradzieże (np. sprytnie sposoby włamania pokazane w takich filmach jak „Du rififi chez les hommes”²³, „Vabank II, czyli riposta”²⁴, „Vabank”²⁵, „Rififi po sześćdziesiątce”²⁶). Większym zagrożeniem wydaje się być uczenie przestępców, jak nie zostawiać śladów, np. poprzez pokazywanie używania jednorazowych rękawiczek, zwracanie uwagi na to, by nie pozostawić swojego DNA, bądź, co gorsza, poinstruowanie, jak podrzucić obce DNA na miejsce zdarzenia. Problematyczne jest także przekazywanie przez polskie seriale informacji o tym, jak pracuje policja. Produkcje takie pokazują pracę operacyjną funkcjonariuszy, nawet jeśli ubarwiają fabułę, zwykle opierają się na autentycznych działaniach.

Z drugiej strony zazwyczaj każdy odcinek serialu kończy się sukcesem organów ścigania, którym udało się wykryć i zatrzymać sprawcę, więc takie seriale i im podobne filmy mogą działać odstraszaająco. Jednakże wiara sprawcy w to, że zostanie wykryty, jest dużo mniejsza niż w to, że uda mu się przechytrzyć śledczych. Zdaniem autorki przestępca może się wiele dowiedzieć z seriali, filmów i programów popularnonaukowych dotyczących kryminalistyki o tej nauce i zasadach pracy policji i wykorzystać to w praktyce²⁷. Efekt odstraszaający zaś wydaje się wątpliwy.

Serialowy a rzeczywisty obraz pracy eksperta

Seriale i filmy kryminalne najczęściej pokazują zastosowania współczesnej kryminalistyki w sprawach poważnych, takich jak zabójstwa, często seryjne. Opierają też fabułę na porwaniach, gwałtach, ciężkich pobiach. Pokazują więc profilowanie psychologiczne, wykorzystanie medycyny sądowej, badania DNA. Większość takich produkcji powstało w USA, gdzie populacja seryjnych zabójców jest największa²⁸, ale nawet tam rzeczywistość nie wygląda jak w kultowym serialu „Dexter”²⁹. Tam główny bohater pracuje dla policji, badając rozbryzgi krwi, a nocami likwiduje „złych ludzi”, których nie dosięgnął wymiar sprawiedliwości³⁰. Zabija seryjnych zabójców, sam będąc jednym z nich! Sporo wyobrażeń o seryjnych zabójcach pochodzi również z produkcji o Hannibalu Lecterze³¹. Zaglądając jednak do statystyk przestępczości³², łatwo można sprawdzić, iż zabójstw w Polsce jest rocznie poniżej tysiąca, a problem zabójstw seryjnych jest marginalny³³. Nie można go oczywiście bagatelizować, bo nawet jeśli pojawi się jeden taki zabójca, postawi w stan gotowości organa ścigania. I. Marsh i G. Melville opisali tzw. efekt Copycat³⁴ w odniesieniu do problematyki zabójstw. Polega on na tym, iż filmowe zabójstwa mogą inspirować rzeczywistych przestępców, którzy naśladują bohatera z ekranu. Problem jest poważny, jednak ryzyko jego pojawienia się stosunkowo małe.

Ważna jest świadomość, że eksperci pracują przy dużo mniej wyrafinowanych sprawach niż filmowe seryjne zabójstwa. Badania DNA, tak spopularyzowane przez media, rzadko pojawiają się na sali sądowej³⁵. Praca biegłych czy techników kryminalistyki nie wygląda jak ta filmowa, badaniom muszą poświęcić więcej czasu niż ich filmowi koledzy po fachu (ekspertyzy w 5 minut są wytworem fantazji), wyniki zwykle nie są tak spektakularne. Podobnie jak medycy sądowi nie badają tylko zwłok rozkawałkowanych przez wyrafinowanego zabójcę³⁶, tak i organa ścigania na co dzień zajmują się pospolitymi przestępstwami. Wystarczy spojrzeć do statystyk przestępczości, by przekonać się, iż plagą są kradzieże kieszonkowe

i włamania do samochodów, a nie zabójstwa lub ciężkie pobicia.

Nadzieje

Popularyzacja kryminalistyki w mediach daje nadzieję na jej rozwój poprzez finansowanie naukowych badań i powstanie nowych laboratoriów. Moda na kryminalistykę uczyniła ją trendy³⁷. Coraz więcej osób myśli o karierze powiązanej z tą dziedziną nauki. Osoby myślące o zawodzie eksperta muszą jednak zdawać sobie z tego sprawę, że hollywoodzkie wydanie tej nauki nie występuje w rzeczywistości. Chyba że potraktuje się ją jako wyzwanie i science fiction pokazywane w serialach kryminalnych stanie się w niedługim czasie science. Może tak samo jak kiedyś powieści J. Verne'a inspirowały do podróży kosmicznych czy też do zgłębiania tajemnic oceanów³⁸, tak i serial „CSI” stanie się inspiracją dla wynalazców i naukowców. Nie można przecież wykluczyć powstania coraz to dokładniejszych registratur gromadzących nie tylko DNA czy odciski palców, włosy, ale także wszystkie próbki farb, lakierów, bazy bakterii, wirusów, a nawet skorupiaków. Wszystkim tym dysponują już technicy w „CSI”³⁹. Prawdopodobnie czas wykonywanych badań będzie się również skracał – kiedyś badania DNA trwały kilka tygodni, obecnie mogą trwać kilka godzin, niewykluczone że w przyszłości uda się uzyskać wynik w jeszcze krótszym czasie. Zwiększenie finansowania organów ścigania, powiększenie liczby etatów dla ekspertów, rozbudowa laboratoriów i korzystanie z wiedzy biegłych z zakresu różnych dziedzin, wprowadzenie rozsądnej polityki współpracy społeczeństwa z policją⁴⁰ zapewne przełożyłyby się na efekty w aspekcie większej wykrywalności, skuteczności policji i polepszenia jej obrazu w oczach społeczeństwa. Nie chodzi o to, by życie wyglądało jak film, ale by film aż tak bardzo od niego nie odstawał.

PRZYPISY

- ¹ Zob. **K.R. Roane**: The CSI effect, „U.S. News & World Report”, 2005, 138, 15; **F. Heinrich**: Everyone's an Expert: The CSI Effect's Negative Impact on Juries, (data dostępu 3.09.2010); **E.W. Durnal**: Crime scene investigation (as seen on TV), „Forensic Science International” 2010, 199, 1–3.
- ² Zob. **S.K. Deutsch, G. Cavender**: CSI and Forensic Realism, „Journal of Criminal Justice and Popular Culture” 2008, 15, 1, s. 35.
- ³ http://pl.wikipedia.org/wiki/CSI:_Kryminalne_zagadki_Las_Vegas (data dostępu 10.09.2010).
- ⁴ **S.K. Deutsch, G. Cavender**, op.cit. s. 44.
- ⁵ Zob. **J.E. Starrs**: The C.S.I Effect, „Scientific Sleuthing Review” 2004, 28, 3, s. 4.

- ⁶ Zob. **E. Gruza**: *Junk science po polsku* [w:] *Czynności procesowo-kryminalistyczne w polskich procedurach. Materiały z konferencji naukowej i IV zjazdu Katedr Kryminalistyki*, 5–7 maja 2004 r., [red.] **V. Kwiatkowska-Darul**, Wydawnictwo UMK, Toruń 2004, s. 69 i nast.
- ⁷ **S. Lovgren**: „CSI Effect” is Mixed Blessing for Real Crime Labs, http://news.nationalgeographic.com/news/2004/09/0923_040923_csi.html (data dostępu 3.09.2010).
- ⁸ Zob. <http://investigation.discovery.com> (data dostępu 3.09.2010).
- ⁹ Zob. **H.W. Rabi**: *Doniesienia kryminalne z dziennikarskiego punktu widzenia*, [w:] *Relacje o przestępstwach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce*, [red.] **D. Dýlling, K.H. Gýssel, S. Waltoś**, Katedra Postępowania Karnego, Kraków 1997, s. 179; **W. Spirydowicz**: *Przemoc w środkach przekazu i jej wpływ na przestępczość*, „Przegląd Sądowy” 1993, 7–8, s. 24; *Ibidem*: *Obraz przestępczości w środkach masowego przekazu (na przykładzie niektórych krajów zachodnich)*, „Państwo i Prawo” 1992, 9, s. 66; **I. Marsh, G. Melville**: *Crime justice and the media*, Paperback, Abingdon 2009, s. 2; **H.J. Schneider**: *Zysk z przestępstwa. Środki masowego przekazu a zjawiska kryminalne*, PWN, Warszawa 2002, s. 237; **J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski**: *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 1999, s. 414.
- ¹⁰ Zob. **M.L.P. Robbers**: *Blinded by science*, „Criminal Justice Policy Review” 2008, 19, 1, s. 88.
- ¹¹ Zob. **D.E. Shelton**: *The CSI Effect: Does it really exist?*, <http://www.ojp.usdoj.gov/nij/journals/259/csi-effect.htm> (data dostępu 3.09.2010).
- ¹² **J.E. Starrs**, op.cit.
- ¹³ **S. Zabłocki**: *O procesie tzw. unaukowienia opinii biegłych*, „Palestra” 2005, 7–8, s. 215; zob. **J. Wójcikiewicz**, *Temida nad mikroskopem. Judykatura wobec dowodu naukowego 1993–2008*, TNOiK, Toruń 2009, s. 74.
- ¹⁴ Zob. **B. Waubert de Puiseau, J. Goodman-Delahunty**: *CSI effects in DNA cases*, 19th Conference of the European Association of Psychology and Law, Sorrento, Włochy, 2–5 września 2009, Abstract, s. 37; **N.J. Schweitzer, M.J. Saks**: *The CSI Effect: Popular fiction about forensic science affects the public's expectations about real forensic science*, „Jurimetrics” 2007, 47, 3, s. 357.
- ¹⁵ **S. Cole, R. Dioso-Villa**: „Stanford Law Review” 2009, 61, 6, s. 1335, s. 1343.
- ¹⁶ *Ibidem*, s. 1345.
- ¹⁷ *Ibidem*, s. 1371.
- ¹⁸ **E.W. Durnal**, op.cit.
- ¹⁹ <http://w11.onet.pl> (data dostępu 3.09.2010); http://pl.wikipedia.org/wiki/W11_-_Wydział_Śledczy (data dostępu 3.09.2010).
- ²⁰ Wniosek taki formułuję na podstawie wyników badań przeprowadzonych do pracy doktorskiej powstającej w Katedrze Kryminalistyki i Bezpieczeństwa Publicznego UJ, a dotyczącej wpływu mediów na postrzeganie dowodów naukowych.
- ²¹ Są to opinie badanych sędziów, prokuratorów, policjantów i biegłych poddanych badaniu ankietowemu w ramach badań do powołanej pracy doktorskiej.
- ²² **S. Cole, R. Dioso-Villa**, op.cit. s. 1345.
- ²³ *Du rififi chez les hommes*, reż. J. Dassin, 1955.
- ²⁴ *Vabank II, czyli riposta*, reż. J. Machulski, 1984.
- ²⁵ *Vabank*, reż. J. Machulski, 1982.
- ²⁶ *Rififi po sześćdziesiątce*, reż. P. Trzaska, 1989.
- ²⁷ Zob. **K. Pyrek**: *Forensic Science Under Siege: The Challenges of Forensic Laboratories and the Medico-legal Death Investigation System*, Academic Press, Amsterdam 2007, s. 405; **A. Gaberle**: *Nierozłączna triada. Przestępczość. Przestępca. Społeczeństwo*, Gdańsk 2003, s. 94–100.
- ²⁸ **A. Czerwiński, K. Gradoń**: *Seryjni mordercy*, Muza, Warszawa 2000, s. 21.
- ²⁹ Zob. **D. Kollman**: *Nie bierz do ust ręki umarlaka*, Sonia Draga, Katowice 2009, s. 21.
- ³⁰ [http://pl.wikipedia.org/wiki/Dexter_\(serial_telewizyjny\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Dexter_(serial_telewizyjny)) (data dostępu 3.09.2010).
- ³¹ **B.C. Wolf, W.A. Lavezzi**: *Paths to destruction: The Lives and Crimes of Two Serial Killers*, „Journal of Forensic Science”, 2007, 52, 1, s. 199.
- ³² http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/842/47682/Przestepstwa_stwierdzone_podejrzeni_wykrywalnosc_ogolem_w_latach_19902009.html (data dostępu 3.09.2010).
- ³³ **A. Gaberle**, op.cit., s. 40–41.
- ³⁴ **I. Marsh, G. Melville**, op.cit., s. 22–24.
- ³⁵ **V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, J. Wójcikiewicz**: *Sędziowie wobec dowodu naukowego*, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomocnicze w postępowaniu karnym*, [red.] **J. Kasprzak, B. Młodziejowski**, Print Group, Szczecin 2009, s. 43–57.
- ³⁶ **T. Konopka, M. Strona, F. Bolechała**: *Zabójstwo w rozkawałkowaniu zwłok – mity i rzeczywistość*, Konferencja Naukowa „Kryminalistyka – mity i rzeczywistość”, Ciechocinek, 28–30 maja 2009.
- ³⁷ Zob. **K. Pyrek**, op.cit., s. 424; **D. Kollman**, op.cit., s. 21.
- ³⁸ Zob. **J. Verne**: *Z Ziemi na Księżyc*, Warszawa 1975; *Ibidem*: *20 000 mil podmorskiej żeglugi*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1970.
- ³⁹ Zob. **M.M. Houck**: *Nie całkiem z życia wzięte*, <http://film.onet.pl/serie/11681,1349709,5,artykul.html> (data dostępu 3.09.2010).
- ⁴⁰ Zob. **M. Stefański**: *Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2007, s. 78; **J. Czapska, J. Wójci-**

kiewicz: Policja w społeczeństwie obywatelskim, Zakamycze, Kraków 1999; **J. Czapska:** Community policing w Polsce – możliwości i ograniczenia, [w:] *Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, [red.] J. Czapska, J. Widacki, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 140 i nast.

BIBLIOGRAFIA

1. **Błachut J., Gaberle A., Krajewski K.:** Kryminologia, Arche, Gdańsk 1999.
2. **Cole S., Dioso-Villa R.:** Investigating the 'CSI effect' effect: media and litigation crisis in criminal law, „Stanford Law Review” 2009, 61, 6.
3. **Czapska J.:** Community policing w Polsce – możliwości i ograniczenia, [w:] *Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, [red.] Czapska J., Widacki J., Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000.
4. **Czapska J., Wójcikiewicz J.:** Policja w społeczeństwie obywatelskim, Zakamycze, Kraków 1999.
5. **Czerwiński A., Gradoń K.:** Seryjni mordercy, Muza, Warszawa 2000.
6. **Deutsch S.K., Cavender G.:** CSI and Forensic Realism, „Journal of Criminal Justice and Popular Culture” 2008, 15, 1.
7. **Du rififi chez les hommes**, reż. J. Dassin, 1955.
8. **Durnal E.W.:** Crime scene investigation (as seen on TV), „Forensic Science International” 2010, 199, 1–3.
9. **Gaberle A.:** Nierozłączna triada. Przestępczość. Prześciepa. Społeczeństwo, Gdańsk 2003.
10. **Gruza E.:** Junk science po polsku, [w:] *Czynności procesowo-kryminalistyczne w polskich procedurach. Materiały z konferencji naukowej i IV zjazdu Katedr Kryminalistyki*, 5–7 maja 2004 r., [red.] Kwiatkowska-Darul V., Wydawnictwo UMK, Toruń 2004.
11. **Heinrick F.:** Everyone's an Expert: The CSI Effect's Negative Impact on Juries, <http://www.cspo.org/documents/csieffectheinrick.pdf> (data dostępu 3.09.2010);
12. **Houck M.M.:** Nie całkiem z życia wzięte, <http://film.onet.pl/serie/11681,1349709,5,artykul.html> (data dostępu 3.09.2010).
13. **Kollman D.:** Nie bierz do ust ręki umarlaka, Sonia Drga, Katowice 2009.
14. **Konopka T., Strona M., Bolechała F.:** Zabójstwo z rozkawałkowaniem zwłok – mity i rzeczywistość, Konferencja Naukowa „Kryminalistyka – mity i rzeczywistość”, Ciechocinek, 28–30 maja 2009.
15. **Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., Wójcikiewicz J.:** Sędziowie wobec dowodu naukowego, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomostowe w postępowaniu karnym*, [red.] Kasprzak J., Młodziejowski B., Print Group, Szczecin 2009.
16. **Lovgren S.:** „CSI Effect” is Mixed Blessing for Real Crime Labs, http://news.nationalgeographic.com/news/2004/09/0923_040923_csi.html (data dostępu 3.09.2010).
17. **Marsh I., Melville G.:** Crime justice and the media, Paperback, Abingdon 2009.
18. Praca doktorska autorki artykułu w Katedrze Kryminalistyki i Bezpieczeństwa Publicznego UJ dotycząca wpływu mediów na postrzeganie dowodów naukowych (w przygotowaniu).
19. **Pyrek K.:** Forensic Science Under Siege: The Challenges of Forensic Laboratories and the Medico-legal Death Investigation System, Academic Press, Amsterdam 2007.
20. **Rabl H.W.:** Doniesienia kryminalne z dziennikarskiego punktu widzenia, [w:] *Relacje o przestępstwach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce*, [red.] Dylling D., Gýssel K.H., Waltoś S., Katedra Postępowania Karnego, Kraków 1997.
21. **Rififi po sześćdziesiątce**, reż. P. Trzaska, 1989.
22. **Roane K.R.:** The CSI effect, „U.S. News & World Report”, 2005, 138, 15.
23. **Robbers M.L.P.:** Blinded by science, „Criminal Justice Policy Review”, 2008, 19, 1.
24. **Schneider H.J.:** Zysk z przestępstwa. Środki masowego przekazu a zjawiska kryminalne, PWN, Warszawa 2002.
25. **Schweitzer N.J., Saks M.J.:** The CSI Effect: Popular fiction about forensic science affects the public's expectations about real forensic science, „Jurimetrics” 2007, 47, 3.
26. **Shelton D.E.:** The CSI Effect: Does it really exist?, <http://www.ojp.usdoj.gov/nij/journals/259/csi-effect.htm>. (data dostępu 3.09.2010).
27. **Spirydowicz W.:** Obraz przestępczości w środkach masowego przekazu (na przykładzie niektórych krajów zachodnich), „Państwo i Prawo” 1992, 9.
28. **Spirydowicz W.:** Przemoc w środkach przekazu i jej wpływ na przestępczość, „Przegląd Sądowy” 1993, 7–8.
29. **Starrs J.E.:** The C.S.I Effect, „Scientific Sleuthing Review” 2004, 28, 3, s. 4.
30. **Stefański M.:** Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2007.
31. **Vabank II, czyli riposta**, reż. J. Machulski, 1984.
32. **Vabank**, reż. J. Machulski, 1982.
33. **Verne J.:** 20 000 mil podmorskiej żeglugi, Nasza Księgarnia, Warszawa 1970.
34. **Verne J.:** Z Ziemi na Księżyc, „Ruch Literacki” (w odcinkach), Warszawa 1975.
35. **Waubert de Puiseau B., Goodman-Delahunty J.:** CSI effects in DNA cases, 19th Conference of the European Association of Psychology and Law, Sorrento, Włochy, 2–5 września 2009, Abstract, s. 37.
36. **Wolf B.C., Lavezzi W.A.:** Paths to destruction: The Lives and Crimes of Two Serial Killers, „Journal of Forensic Science” 2007, 52, 1.
37. **Wójcikiewicz J.:** Temida nad mikroskopem. Judykatu-ra wobec dowodu naukowego 1993–2008, TNOiK, Toruń 2009.

38. Zabłocki S.: O procesie tzw. unaukowienia opinii biegłych, „Palestra” 2005, 7–8.

39. <http://investigation.discovery.com> (data dostępu 3.09.2010).

40. http://pl.wikipedia.org/wiki/CSI:_Kryminalne_zagadki_Las_Vegas (data dostępu 10.09.2010).

41. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Dexter_\(serial_telewizyjny\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Dexter_(serial_telewizyjny)) (data dostępu 3.09.2010).

42. <http://w11.onet.pl> (data dostępu 3.09.2010); http://pl.wikipedia.org/wiki/W11_-_Wydział_Śledczy (data dostępu 3.09.2010).

43. http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/842/47682/Przestępstwa_stwierdzone_podejrzani_wykrywalnosc_ogolem_w_latach_19902009.htm (data dostępu 3.09.2010).

Streszczenie

Artykuł jest próbą refleksji nad tym, jak kryminalistyka jest prezentowana w telewizyjnych serialach i filmach kryminalnych. Poruszone są kwestie dotyczące tego, czy jest to nauka, pseudonauka czy wytwór fantazji scenarzystów. Celem pracy jest rozważenie skutków dużej popularności takich produkcji. Konsekwencje mody na kryminalistykę są poważne: rozczarowanie osób pokrzywdzonych przez przestępstwa możliwościami

kryminalistyki w rzeczywistych sprawach, efekt szkoleniowy seriali kryminalnych wobec przestępców. Nadziei w popularyzacji kryminalistyki można upatrywać w zwiększonym zainteresowaniu tą dziedziną nauki wśród laików, którzy chcą stać się ekspertami, a także możliwość wykorzystania serialowych inspiracji w praktyce.

Słowa kluczowe: serial kryminalny, efekt CSI.

Summary

The article reflects on the way of presenting forensic science in TV shows and crime films. The Author raises a question whether this is science, wannabe-science or script-writers' fantasies. The purpose of the hereby study is to consider results of popularity of such productions. The consequences of forensic science trendiness are serious: disappointment of victims of crimes by actual capabilities of forensic science in real life cases, as well as „educational” effect of tv and cinema crime fiction on potential offenders. An advantageous side, however, is an increased interest in forensics among lay persons who desire to become experts. What is more, the inspirations from fiction can propel development in real life forensics.

Keywords: crime tv series, CSI effect.